

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.31>**ЗАСТОСУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ
В МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРАХ****USE OF ENGLISH VOCABULARIES
IN INTERNATIONAL TREATIES****Логінова Л.В.,***orcid.org/0000-0003-2263-9457**старший викладач кафедри філології**Одеського національного морського університету***Богданова М.В.,***orcid.org/0000-0002-1392-729X**студентка III курсу**Навчально наукового морського гуманітарного інституту**Одеського національного морського університету*

У статті розглядаються особливості використання технічної лексики в процесі підготовки та укладення договорів міжнародних організацій. Центральна увага приділена застосуванню спеціальних термінів, інтернаціоналізмів, кліше, лексем та фразових стандартів у текстах нормативно-правових документів. Охарактеризовано особливості вживання усталених виразів для точної та однозначної передачі інформації у цьому типі документів. Актуальність теми дослідження визначається тим, що в сучасному світі посилюється процес глобалізації та різко збільшуються форми міжнародної комунікації на міждержавному рівні. Україна перебуває на етапі активної європейської інтеграції, а частина українського законодавства базується на міжнародних документах. Тому саме мова стає основним засобом для створення міжнародних угод, які виконують регулятивну та нормотворчу функцію такої комунікації. Аналізуються документи високого рівня стандартизації, а саме: поняття «міжнародна угода», її структура та місце в офіційно-діловому стилі як піджанру міжнародних документів. Досліджено значення перекладу юридичних документів іноземного права на подальший розвиток національної правової системи. Встановлено функціонування фразових стандартів, які служать зачином, логічним переходом та кінцівкою текстів угод. Підкреслюючи особливості застосування англійської лексики в міжнародних договорах, виявлено перелік певних проблем її вживання та перекладання. Одним із таких питань є переклад англомовних документів, які через складність термінології та інші мовні особливості не завжди можуть відповідати всім вимогам і стандартам якості. У судовій діяльності виявляються мовні розбіжності між перекладом та оригінальним текстом рішення ЄСПЛ. Незважаючи на зростання кількості міжнародних документів і потребу в їх вивченні та якісному відтворенні, міжнародно-правові документи як модель офіційно-ділового стилю вивчені недостатньо. Наукові дослідження на цю тематику допоможуть систематизувати вже відому інформацію, та представити нову, дати приклад якісних перекладів, що вплине на подальші переклади юридичних документів.

Ключові слова: міжнародна угода, мова дипломатії, лексика домовленості, терміни, спеціальна лексика, словосполучення.

The article examines the peculiarities of using technical vocabulary in the process of drafting and concluding treaties of international organizations. The use of specialized terms, internationalisms, cliché and phrases in the texts of regulatory and legal documents. The analysis of the use of terms and fixed expressions for accurate monosemantic rendering of information in the documents is carried out. The relevance of the research topic is determined by the fact that in the

modern world the process of globalization is intensifying and the forms of international communication at the interstate level are sharply increasing. Ukraine is at the stage of active European integration, and part of Ukrainian legislation is based on international documents. Therefore, language becomes the main means for creating international agreements that perform the regulatory and rule-making function of such communication. The documents of high standardization level are analyzed, namely: the concept of «international agreement», its structure and place in the official business style as a subgenre of international documents. The importance of translation of legal documents of foreign law for the further development of the national legal system is investigated. The functioning of phrase standards that serve as the opening, logical transition and ending of the texts of agreements is established. Emphasizing the peculiarities of the use of English vocabulary in international treaties, a list of certain problems of its use and translation was identified. One of these issues is the translation of English-language documents, which, due to the complexity of terminology and other language features, may not always meet all the requirements and quality standards. In judicial activity there are language discrepancies between the translation and the original text of the ECHR judgment. Despite the growing number of international documents and the need for their study and high-quality reproduction, international legal documents as a model of official business style have not been studied sufficiently. Scientific research on this topic will help to systematize the already known information and present new information, provide an example of high-quality translations, which will influence further translations of legal documents.

Key words: international agreement, the language of diplomacy, vocabulary of the agreement, terms, special vocabulary, phrase.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інтенсивного розвитку економіки, бізнесу, ринкових та дипломатичних відносин, набуває нового значення та актуальності офіційно-діловий стиль, спрямований на регулювання ділових стосунків, спілкування на державно-політичному, громадському, економічному рівні, у законодавстві та сфері управління адміністративно-господарською діяльністю. Незважаючи на зростання кількості міжнародних документів і потреби в їх вивченні та якісному відтворенні, міжнародно-правові документи як модель офіційно-ділового стилю вивчені недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє зазначити, що тим чи іншим особливостям міжнародних договорів як об'єктів лінгвістики та перекладознавства неодноразово приділялася увага науковців. Оскільки мові міжнародних документів присвячено лише незначну кількість праць (В.В. Калюжна, В.І. Євінгов, О. І. Лукашук, С.Є. Максимов, А.Д. Белова, А. Мажур, Т.П. Архипович, З.О. Гетьман, М.С. Власенко, М.Д. Волков, І.М. Дрига), які трактують окремі аспекти цього типу текстів, видається **актуальним** комплексний аналіз мови міжнародних договорів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас слід зазначити, що дослідження лексичного аналізу текстів установчих документів міжнародних організацій є фрагментарним. Разом з тим, доцільним видається проаналізувати лексико-семантичні особливості текстів установчих документів міжнародних організацій.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз та систематизація арсеналу лексики міжнародних договорів, а саме:

- з'ясувати характерні риси мови міжнародних договорів;

- виділити основну частину лексики, яку використовують для укладання текстів міжнародних договорів;

- визначити текстову організацію міжнародних документів та їх особливості;

- сформулювати значення перекладу юридичних документів іноземного права на подальший розвиток національної правової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «міжнародна угода» – це родове поняття і в міжнародній практиці може мати різні видові назви (Accord, Arrangements, Agreement, Act, Cartel, Compact, Compromise, Concordat, Convention, Covenant, Declaration, Entente, Exchange of Notes, Indenture, Modus Vivendi, Pact, Protocol, Regulation, Statute, Treaty тощо). З юридичної точки зору назва договору не є визначальною, тому в тексті можуть використовуватися різні терміни для позначення одного документа. У сучасному офіційно-діловому стилі помітна тенденція до багатозначності, синкретизму цих понять. Саме поняття «міжнародна угода» можна визначити як регульовану міжнародним правом угоду, укладену державами і/або іншими суб'єктами міжнародного права.

Англійська мова була й залишається мовою міжнародного спілкування – глобальною мовою, яка є офіційною для 400 млн. людей. В таких умовах активно розвивається англійська лінгвістика. У ній виокремлюється англійська для спеціальних цілей (англ. English for Special Purposes), а в тій – юридична англійська (англ. Legal English). [1, с. 262]

Міжнародна дипломатична мова пройшла досить тривалий процес формування та стандартизації. Особливістю дипломатичної діяльності є використання спеціальної лексики та термінології. Тобто, іншими словами, можна говорити про мову дипломатичної діяльності чи мову

дипломатії. Розглядаючи стилістичні особливості дипломатичної мови, слід зазначити, що за сферою вживання їх вирізняє схильність до багатозначності, системності, однозначності та емоційної нейтральності. Водночас можна стверджувати, що для дипломатичної лексики характерна насиченість інтернаціоналізмами. Вони завжди призначені для кількох держав і розраховані на однозначне тлумачення. Нерідко вони є запозиченнями з латинської та грецької мов.

Мову документів міжнародного права можна розглядати як приклад здійснення принципу «одне слово – одне значення, одне значення – одне слово». Тому за основу при укладанні юридичної документації приймається так зване «золоте правило інтерпретації» (golden rule of interpretation). На нашу думку, такі принципи є актуальними і при перекладі документів за міжнародним правом [2].

Мовною основою міжнародного документа є загальноживана лексика нейтрального пласта, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою, а також скороченнями, абрєвіатурами, не асимільованими латинськими та французькими вкрапленнями. Як правило, це досить відомі та поширені латинські вирази, які не вважають за доцільне перекладати, та автоматично включаються до тексту документів у оригінальному вигляді. Наприклад, *ad referendum*, дослівно «на розгляд, для доповіді», у мові дипломатії має значення «що потребує наступного підтвердження компетентним органом»; *clausula rebus sic stantibus*, буквально «застереження незмінних обставин» означає, що кожна зі сторін, яка бере участь в укладанні документа, має право одностороннього розірвання угоди у випадку серйозних змін обставин. [3, с. 35]

Серед великої кількості запозичених міжнародних термінів та термінологічних словосполучень особливе місце займають терміни англійського походження. Вони існують у чистому вигляді або у комбінованій формі: *career diplomat*, *diplomatic immunity*, *full powers*, *letters of recall*.

Термінологічно цей тип документів характеризується використанням термінів інших мов, особливо грецької та латинської. Для точного розуміння слід навести декілька прикладів, як от:

- *Depositary* (депозитарій) – «державна чи міжнародна організація, що бере на себе зобов'язання зберігати текст якогось міжнародного договору, документи про його ратифікацію»;
- *Pact* (пакт) – «міжнародний договір»;
- *Protocol* (протокол) – «сукупність загальноприйнятих у міжнародних відносинах правил, що

визначають порядок здійснення різноманітних дипломатичних актів, форми зносин між дипломатами та керівними державними діячами різних країн» [3, с. 192].

Найбільш чітко спеціальна лексика вживається в установчих документах (статутах) і регламентах. Типовими в них є застосування положень: *Statute* (статут), *Purpose* (мета), *Structure* (структура), *Membership* (членство), *Expenses* (витрати), *Constitutional changes* (статутні зміни), *Final clause* (прикінцеві положення). Для кожного з документів є характерним вживання певного набору ключових слів-термінів, як от: *to be bound by*; *to be deposited in the archives*; *to be open for signature*; *to be subject of ratification*; *to enter into force*; *to express consent*; *Parties*; *ratification and accession* тощо.

Як приклад можна навести групи специфічних для кожного положення слів, які часто застосовуються: *statute*: *immunities*, *legal capacity*, *privileges*, *seat* (статут: імунітети, правочинність (правоздатність), привілеї, становище); *purpose*: *functions*, *objectives*, *preamble* (мета: функції, цілі, преамбула); *structure*: *representative organs*, *executive organs*, *composition*, *appointment* (структура: представницькі органи, виконавчі органи, склад, призначення на посаду); *membership*: *full members*, *eligibility*, *approval*, *associate members* (членство: повноправні члени, виборність (членство), згода, асоційовані члени); *expenses*: *budget income*, *compulsory contribution*, *voluntary contribution*, *fees* (витрати: бюджет, надходження, обов'язковий внесок, добровільні внески); *constitutional changes*: *amendment*, *review*, *constitution* (статутні зміни: поправка, перегляд, статут); *final clause*: *signature*, *ratification*, *entry into force*, *reservations* (прикінцеві положення: підписання, ратифікація, вступ у силу, окремі умови). Їх роль полягає в засвідченні загального змісту тієї чи іншої частини документа, його жанру, лексичному формуванні мовного контексту.

Особливістю лексики міжнародних договорів є використання кліше для забезпечення мовних засобів вираження. Загальноживані фразеологічні сполучення і кліше в діловому мовленні на відміну від розмовного: *expenses* (витрати); *account* (рахунок); *financial support* (фінансова підтримка); *the above mentioned* (згаданий вище); *invoice* (рахунок); *to draw a close* (на завершення...); *in connection with* (у зв'язку з); *in order to* (у цілях). Слід зазначити, що використання неологізмів не характерне для документів. Використання синонімів обмежено, оскільки це може створити ефект двозначності.

Для міжнародної документації, найбільш характерним є використання функціональної заміни при перекладі присудка: *A person empowered to act as temporary head ...* – Особа, уповноважена для тимчасового керівництва ... Доцільно констатувати, що клішовані вирази є діловими стандартами і визначаються як блоки, що багаторазово повторюються в усталеній формі у конкретних ситуаціях.

Багато лексем є загальноживаними в установчих документах міжнародних організацій зі спеціальними значеннями, властивими лише певному жанру документа або загальному офіційно-діловому стилю. Наприклад: *credentials* – повноваження, *done* – здійснено, *highly assessing* – віддаючи належне, *instructing* – доручаючи, *mindful* – беручи до уваги, *party* – сторона, *whereas* – беручи до уваги та багато інших. Ці лексеми у текстах визначені термінами і їх функція зводиться до номінації спеціальних понять [4, с. 38].

Лексеми також відіграють конструктивну та організаційну роль (зачин, логічний перехід, кінець) у документах, сприяючи реалізації жанрової специфіки текстів, а також формуванню мовних контекстів. (*The member States (Governments, Parties, etc.) signatory hereto ... Have agreed as follows; The Government of ... and ... agree as follows; this Convention shall be open for signature; the member States signatory hereto ... Have agreed as follows; in witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed the Protocol*). Наведені структури вказують про факт підписання, набування чинності, ратифікацію того чи того документа, схвалення та підтримку статей, протоколів, поправок. [5, с. 67].

Преамбулі властива чітка текстова організація: зачин, основна та заключна частини. У зачині називають сторони угоди. В основній частині наголошують на необхідності підписання угоди, виражають бажання сторін досягти домовленості, а також називають інші міжнародні акти, які служать підставами для легітимності документа. Заключна частина вказує на те, що сторони угоди дійшли згоди, вона є засобом когезії структурних елементів тексту. Особливістю преамбули є функціонування ввідних слів, які умовно можна поділити на три групи:

а) слова на позначення необхідності укладання та підписання угоди (*noting, recognizing, considering, realizing, emphasizing*);

б) маркери, що вказують на зв'язок із нормами міжнародного права та посилання на вже існуючі міжнародні документи (*bearing in mind, (re)*

affirming, guided, recalling, inspired, reiterating, observing);

в) лексеми, що позначають рішучість досягти поставленої мети (*desiring, (being) deeply concerned, alarmed, (being) resolved, convinced, prompted, determined*). Проте необхідно зауважити, що цей поділ є дещо відносним. Вступні слова допомагають забезпечити узгодженість змісту преамбули. З синтаксичної точки зору помітно те, що преамбула характеризується такими стилістичними засобами, як паралелізм. Його функціональність була зменшена, щоб підкреслити семантичну еквівалентність усіх частин.

Мові документів міжнародних організацій властиве також функціонування фразових стандартів, які служать зачином, логічним переходом та кінцівкою текстів установчих документів. Наведемо декілька прикладів фразових стандартів: *The Parties understand and agree; have agreed as follows; the instruments of ratification, acceptance or approval; State Parties to the present Covenant, ... agree upon the following articles; the parties welcome and endorse; this Agreement shall enter into force upon signature, have signed the Protocol, Parties express their consent to be bound by, within ... days after this Agreement enters into force, by virtue of the commitments assumed under article.*

Необхідно звернути увагу на важливість перекладу іноземних правових документів для подальшого розвитку вітчизняних правових систем. Підписання Угоди про асоціацію від 27 червня 2014 року між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та його державами-членами поклало початок нової хвилі перекладацьких досліджень на тему «європейської інтеграції», яка передбачає процеси імплементації норм права Європейського Союзу (далі – ЄС) в національне законодавство, приведення правової системи України відповідно до *acquis* ЄС у різних сферах життя, окремих галузях вітчизняного права [1, с. 265].

Зауважимо, що Міністерство культури та інформаційної політики (МКІП) розробляє законопроект про особливий статус англійської мови в Україні з 2022 року. Ця новина є дуже корисною з точки зору міжнародних конвенцій, оскільки проект передбачає регулювання використання англійської мови в окремих публічних сферах суспільного життя. У першу чергу, це стосується міжнародних комунікацій. Цей проект є конкретним викладом позиції держави щодо англійської мови та бачення, що додатково необхідно буде зробити в окремих планах та програмах.

Для того, щоб норми іноземного права стали загальнообов'язковими (як *hard law*), на території України, вони мають пройти певний процес «затвердження» – набуття текстом статусу офіційного перекладу, а вже потім – надання згоди Верховною Радою України на його обов'язковість. В іншому випадку переклад має опосередкований вплив (як *soft law*) на національне праворозуміння та правозастосування.

Окрім цього, національним судам необхідно враховувати приписи ст. 10 Конституції України [6], ст. 14 Закону України «Про міжнародні договори України» [7], ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду із прав людини» [8]. Адже з метою посилання на рішення ЄСПЛ суди використовують переклади текстів, надруковані в офіційному виданні, а в разі відсутності перекладу – суд користується оригінальним текстом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз текстів установчих документів міжнародних організацій дає підстави стверджувати наступне. Насамперед, для міжнародно-правових документів характерне застосування офіційно-ділового стилю. Виокремлення лексики, що сприяє реалізації предмета договору в тексті міжнародного договору, свідчить про чітке розшарування за мовними частинами та перевагу іменників та іменникових структур.

Дослідження закономірностей перекладу офіційно-ділового стилю дає підстави стверджувати, що саме цей стиль є одним із найскладніших для перекладу, тому перекладачі потребують неабиякої обізнаності, ерудованості. Найважливішими вимогами є передача думок та об'єктивності фактів, чітка визначена форма та правильне застосування перекладацьких трансформацій, які є невід'ємною частиною перекладацької компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nagy I.K.. English for Special Purposes: Specialized Languages and Problems of Terminology. Acta Universitatis Sapientiae, Philologica. № 6, 2. 2014. P. 261–273.
2. Лось О. В. Особливості перекладу термінів в документах міжнародного права. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. Вип. 108.1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_53
3. Сидоренко І. А. Засоби перекладу міжнародних нормативно-правових документів. Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 28 березня 2014 року, м. Київ / НТУУ «КПІ» ; [ред. О. В. Ткачик]. Київ : НТУУ «КПІ», 2014. С. 214–218. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8064/1/Sydorenko.pdf>
4. Кучик Г. Б. Особливості застосування спеціальної лексики в установчих документах міжнародних організацій. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 36. С. 36–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_13
5. Гетьман З. О. Норма мовлення як засіб регламентації мовленнєвої діяльності. Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. К.: КНЛУ, 2008. Вип. 21. С. 65–68.
6. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Про міжнародні договори : Закон від 29.06.2014. № 113-XII. Відомості Верховної Ради. 2004. № 50. ст.540: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду із прав людини : Закон від 02.12.2012 р. № 5463-VI. Відомості Верховної Ради. 2006. № 30. – ст. 260: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 23.03.2023).